

КОЛИ ВСЕ ДОБРЕ...

Нещодавно минуло десять років, як Тернопільський обласний драматичний театр ім. Т. Шевченка очолив новий художній керівник – Михайло Форгель. Не часто так збігаються обставини – але саме цей, десятий рік його “правління”, розпочався для театру з кульмінації: колективу присвоїли звання академічного. Така висока оцінка діяльності шевченківців – результат, безумовно, і праці керівника. У нашій розмові ми намагалися з’ясувати складові успіху тернопільців...

Кор: Михайле Якубовичу, а Ви пам’ятаєте своє перше знайомство із Театром ім. Шевченка?

Михайло Форгель: Так... Це було в рідній Новосілці на рідній Тернопільщині, мені тоді було років сім-вісім... Театр часто бував у нас із виїзними виставами. Пам’ятаю акторів – Люсю Давидко, Марію Гонту...

Кор: Ваше село межує із Старим Скалатом – родинним гніздом Курбасів. З Новосілки добре видно церкву, їхню садибу. Як увійшло у Ваше життя заборонене тоді ім’я Леся Курбаса?

М. Ф.: Звичайно, ми знали все: від земляків, старших. Коли навчався у Тербовлянському училищі культури, точилися розмови про організацію музею. І взагалі інколи жартую: такий мудрий, бо в дитинстві ходив стежками самого Курбаса.

Кор: Чи не тому й обрали театр?

М. Ф.: Про інше якось і не думалось... Завдячую прекрасній шкільній учительці української мови й літератури Аксіниній. В училищі, куди вступив на режисуру, викладачі заклали міцну фахову основу. Тому в Київському інституті культури було легко вчитись. Зрештою, більше вчився поза інститутом. Головним чином, на виставах гастролерів: дивився роботи Товстоногова, спектаклі МХАТу, Малого театру. З київських любив Театр ім. І. Франка, часто ходив на концерти до консерваторії, філармонії. Можу сказати, що місто і його культурне життя було для мене найбільшим учителем.

Кор: Що примусило Вас, випускника із столичним червоним дипломом, шукати далі випробувань?

М. Ф.: Усі, навіть домашні, думали, що поїхав до Москви вступати в аспірантуру. Але я вибрав... театрознавство у “ГПТІСі”. Це була для мене висока планка. Навчався на курсі у професора Ельяша, відомого дослідника історії театру на зламі XIX–XX ст.. На його семінари з театральної критики ми приносили одразу по кілька робіт. Читали, розбирали... Взагалі нас примушували дуже багато писати. Шекспіра викла-

дав видатний шекспірознавець Бартошевич, Ібсена – Асєєва. Навчання було напруженим і надзвичайно цікавим.

Кор: Ви були студентом із Західної України. Чи існувало так зване “національне питання”?

М. Ф.: Курс був інтернаціональний: студенти з Грузії, Алтаю, Киргизії... Проблем не було. Навпаки – пам’ятаю, як професор Ельяш захоплено говорив про українських акторів: вони можуть усе...

Кор: Ви сьогодні підтримуєте зв’язки з однокурсниками?

М. Ф.: Так, із тими, хто працює у Москві – Мариною Гаєвською, Іриною Алпатовою, Світлоною Хохряковою... Сьогодні це відомі театральні критики.

Кор: Коли 1992 року Ви очолили тернопільський театр, то були чи не єдиним в Україні керівником-театрознавцем. Зрештою, залишаєтесь ним і досі. Скажіть, будь ласка, у чому відмінність театрознавця на цій посаді у порівнянні із традиційними – актором, режисером...?

М. Ф.: Коли я прийшов до театру, то сказав, що у мене є три переваги: моя дружина не працює в театрі; я не актор і не хочу ролей; я не режисер і не хочу ставити вистави. Хочу будувати театр, займатися репертуарною політикою. У цьому, мабуть, і полягають мої переваги.

Кор: А досвід? Адже, окрім театрознавчої освіти, театрального досвіду Ви не мали?

М. Ф.: Не мав! Після Москви працював художнім керівником Тернопільської філармонії. І це був для мене справжній рай. У нас була гарна команда – директор Юлій Леонідович Бажанов, чудові диригенти, музредактори. Я займався тільки творчими питаннями. Задумали поставити оперу “Шлюбний вексель” – поїхали в Москву до самого Покровського, подивились цю оперу, зібрали для постановки камерний оркестр. Мені там було дуже добре, склалися гарні стосунки з колективом... Я працював тільки на артистів, бо знову ж таки – не був ані співаком, ані музикантом, ні диригентом. Просто дбав про те, щоб робити їм

Сцена з вистави “Суєта” І. Карпенка-Карого, режисер Федір Стригун, Тернопільський театр імені Т. Шевченка, 1993 р.

цікаві програми, гарні гастролі. Але... надто спокійно якось усе було. Хотілось до театру. І ось коли прийшов сюди – зрозумів, що порівняно з артистом філармонії актор театру – це інша психологія, інше мислення, інший менталітет. Це врешті-решт інший процес, графік роботи. Тут усе по-іншому.

Кор. : Ви прийшли у надзвичайно складний для театру період, можна сказати, критичний... З чого починали?

Ф. М.: Чесно кажучи, не думав, що буде так складно... Перші два тижні я просто не хотів йти на роботу, примушував себе. І починати довелося, звичайно, не з творчих питань. Треба було якимось чином налагодити нормальний моральний клімат у колективі. Бо ж не могло так бути, щоб актори не вітались між собою, на п'ятихвилини сиділи в протилежних кінцях зали...

Кор.: А як можна примирити два табори роздратованих, озлоблених людей?

Ф. М. : Як?... Роботою... Ми рятувались роботою. Я залишився практично один. Посаду головного режисера було скасовано. У штаті театру – жодного режисера. Треба було знайти авторитетну людину, яку б колектив сприйняв одноставно, з ким погодилась би працювати уся труппа. І тоді ми запросили на постановку художнього керівника заньківчан Федора Миколайовича Стригуна. “Суєта”, над якою він почав працювати, була для нас роботою, у якій зійшлися доти непримиренні сторони. Це справді було потрапляння в “десятку”. Потім почали запрошувати інших режисерів: Вадима Сікорського, Олега Мосійчука. Повернувся до театру Петро Ластівка, виявив зацікавлення в режисурі наш актор В'ячеслав Жила, ми співпрацювали із Анатолієм Горчинським, запросили на постановку дипломних вистав випускників Київського театрального інституту – Юрія Мельничука, Володимира Стенька. Так окреслилось коло режисерів, які хоч і не працюють у штаті нашо-

го театру, але – наші, сповідують нашу віру, наші погляди на театр.

Кор. : Які ще кардинальні кроки Ви робили в перші роки розбудови театру?

Ф. М. : Коли я прийшов до театру і вивчив акторський склад, то з'ясував, що середній вік труппи був... 52-53 роки. У театрі були надзвичайно сильні середнє й старше акторське покоління. Треба було омолодити труппу – як це зробити? Їздив два роки підряд і до Києва, і до Дніпропетровська на випускні іспити акторських курсів, бачив гарних акторів із доброю школою, талановитих – але жодного не вдалось запросити до нас у Тернопіль. Тож не залишалось нічого, окрім створення власної акторської студії. Ідею підтримав начальник обласного управління культури Григорій Платонович Шергей, з чистою легкою рукою, до речі, я й опинився у театрі. Назустріч пішло керівництво музичного училища, його тодішній директор Марта Михайлівна Подкович, театрознавець за освітою. Наш перший набір 1994 р. був найбільший – шістнадцять осіб! Був великий конкурс, мали з чого вибирати, і серед хлопців зокрема. Усе було для нас уперше. Коли вони з'явилися за кулісами, було дивно й незвично: хто вони, чому тут, ще й так багато!... Але нам це страшенно подобалось, усе стало на свої місця, ми звикли. Цього року випустили вже третій набір...

Кор. : Що змінилось у колективі з появою студійців?

Ф. М. : Ці діти примушують постійно жити в напрузі, не заспокоюватись, вони по-іншому мислять, у них інші ритми. Ми старіємо, але поруч з ними – мусимо підтягуватись, рости. А потім, коли тобі нормально дихають у спину – це в театрі дуже важливо. Зрештою, у нас зараз є вистави, які без участі цих молодих людей просто не відбудуться: “Гуцулка Ксеня”, “Лісова пісня”, “Ромео і Джульєтта”, “Тіль”. Наша труппа укомплектована, але не надто велика – лише сорок осіб. Тому великі, масові вистави ми можемо ставити тільки за участю наймолодших.

Кор.: Чи були проблеми в колективі у зв'язку з появою “молодого племені”?

Ф. М. : Ми оточили молодих акторів максимальною увагою, створили їм, можна сказати, тепличні умови. Часто можна було почути нарікання, що це занадто, що ці діти ще нічого не зробили для театру, тому не заслуговують такої уваги. Коли щось траплялося в театрі – винними ставали насамперед студійці, хоча їх там і близько не було. Потім, коли перші випускники органічно влились у діючий репертуар, стали по-своєму незамінні, усе заспокоїлось. Взагалі, якщо революція й була – то “оксамитова”. Але це стосувалось тільки першого випуску. Сьогоднішнім студійцям ми кажемо: “Вам так не буде. Перших ми чекали. Вони нам були потрібні як повітря. А тепер дедалі важче потрапити в труппу – тож думайте про ваше ставлення до навчання, до театру, про поведінку в колективі й поза ним...”

Кор. : Загальноновизнана скрутна економічна ситуація українських периферійних театрів, здається, не чинна на території Тернополя. У якому режимі працює сьогодні колектив шевченківців?

Ф. М. : Ми даємо вистави п'ять днів на тиждень. Випускаємо чотири-п'ять прем'єр на сезон. Працюємо

стабільно й упорядковано. Наші головні прибутки – від показу вистав, не захоплюємося орендою сцени, не здаємо в оренду жодного театрального приміщення, не вирощуємо гриби і взагалі не шукаємо інших джерел прибутків. Займаємось тим, чим повинні займатися – театром, творчістю. Працюємо на стаціонарі, рідко практикуємо виїзні вистави. Хоча влітку, під завісу сезону, робимо традиційні місячні “малі гастролі” в області. З чим це пов’язано? З тим, що активний сезон припадає головним чином на осінь-зиму-весну, а наша область аграрна. Тому складно “вписуватись” у графік життя сільських мешканців. Окрім того, враховуємо стан клубних приміщень і сцен, де доводиться працювати. Вони, як правило, украй знищені.

Кор. : Тобто Ви просто бережете своїх акторів, не дозволяючи їм виходити на холодні й невлаштовані сцени?

М. Ф. : Можна так сказати. Адже на стаціонарі ми працюємо в теплі, у зручних умовах. Хоча в акторів, особливо старшого покоління, відчувається ностальгія за тим часом, коли вони “не виходили з автобуса”, і, приїжджаючи о шостій ранку, коли вже когуги співали, через дві години знову сідали в автобус і їхали на черговий виїзд. А знамениті “паралелі”, “трилелі” і взагалі бознащо! Вважаю, що це ненормально.

Кор. : Чим пояснюєте велику кількість молодих глядачів у залі?

М. Ф. : Тернопіль – студентське місто. Сама лише Академія народного господарства – це двадцять п’ять тисяч студентів із різними формами навчання.

Кор. : Але це аж ніяк не гарантія, що ці двадцять п’ять тисяч прийдуть до театру?

М. Ф. : Звичайно, ні! Більше того – мене надзвичайно дратують ці їхні божевільні дискотеки на площі перед театром. Але з іншого боку – розумію, що і їм одноманітність набридає. На превелике наше щастя, у Тернополі, окрім театру, ніхто з молодими так серйозно, послідовно, системно розмови не веде. Тому молодь віддає перевагу театрові. Це один чинник. Другий – безумовно те, що в трупі багато молодих акторів і вони привели до зали свою глядацьку аудиторію. Їх знають у місті, цікавляться їхніми прем’єрами. Йдуть на Папушу, Маліновича, Черненка, Іванів, Лугового, Бажанова. І це ж нове глядацьке покоління вже закохане в акторів середнього та старшого покоління: Мирослава Коцюлима, Володимира Ячмінського, Марію Гонту, Анатолія Бобровського, подружжя Давидків, В’ячеслава Хім’яка, Івана Ляховського. Адже їх любить усе місто...

Кор. : Пане Форгелю, Вас часто можна зустріти на львівських, рівненських, івано-франківських прем’єрах. Часто – разом із акторами, студійцями. На сьогоднішній час це, м’яко кажучи, велика розкіш...

М. Ф. : Ми справді контактуємо із директорами усіх театрів регіону. Люблю рух, не лінуюся їздити в інші театри – треба бачити роботи колег. Найлегше – закритися і вважати себе найкращим театром, аж глянь – в іншому це вже вчорашній день... Ми цілком тверезо дивитися на себе і свою працю...

Кор. : Як Ви сьогодні оцінюєте потенціал шевченківців? Які перспективи? Проблеми?

М. Ф. : Я точно знаю, яким має бути наш театр. Він має бути настільки авторитетним у місті... голів на сім вище за інші інституції. І я вірю, що так буде: не тільки прем’єрні вистави аншлагові, а й на всі інші – черга через увесь бульвар Шевченка. Акторський склад сьогодні може вирішувати такі завдання. Проблема – до речі, не нова! – це режисура. Якщо нам вдасться укомплектувати театр професійними й цікавими режисерами, які б працювали в різних жанрах – від високої трагедії до оперети, адже зараз у нас, наприклад, у репертуарі шекспірівська трагедія і класична оперета поруч, – якщо ми знайдемо таких режисерів, то зробимо театр, який нам уявляється.

Кор. : Саме тому у Вашому театрі так часто працюють запрошені режисери?

М. Ф. : Запрошений режисер – це завжди ковток свіжого повітря. На жаль, актори звикають до “своїх”, штатних режисерів, і прихід іншої людини, з іншою методикою, способом роботи примушує актора бути внутрішньо рухливим, гнучким, здатним працювати в різних постановників, в різних жанрах і стилях. Зрештою, так працює увесь світ.

Кор. : А для чого Вам потрібен фестиваль “Тернопільські театральні вечори”, який цього року відбувся вже втретє?

Сцена з вистави “Хазяїн” І. Карпенка-Карого, режисер Федір Стригун, Тернопільський театр імені Т. Шевченка, 1994 р.

Сцена з вистави “Ромео і Джульєтта” В. Шекспіра, режисер В’ячеслав Жила, Тернопільський академічний ім. Т. Шевченка.

М. Ф.: Це ще один спосіб зацікавити нашою трупю молодих режисерів і подивитись водночас їх роботи. Тому й задекларували фестиваль як “фестиваль молоді режисури”. Він є прекрасною нагодою зібрати на нашій сцені талановиту режисерську молодь. У наших складних умовах це, на жаль, не кожного разу відбувається так, як нам би хотілось, але сподіваємося на кращі часи, багатших меценатів, підтримку Міністерства культури.

Кор.: Якою Ви бачите модель майбутнього театру в Україні?

М. Ф.: Безумовно, це насамперед – контракт. Це не до кінця укомплектована трупа, де є можливість вносити якісь зміни. Це не “зрівнялівка” в оплаті, яка нам дісталась від недавнього минулого, а право керівника на гнучку систему оплати – якщо з двох акторів, наприклад, другої категорії, один виходить у двадцяти восьми виставах на місяць, а другий – лише у трьох, то якою має бути різниця в платні? У нас чомусь дуже бояться цієї контрактної системи. Мовляв, керівництво отримає можливість розправитися із “неугодними”. Але хіба справжній керівник ворог собі і своєму колективі? Якщо в театрі працюють такі актори, як Ячмінський або Коцюлим, то художній керівник тільки буде шукати в контракті додаткових параграфів, щоб створити їм гідні умови праці. А ще ж прекрасна можливість запросити на певну виставу актора: чи зі Львова, чи з Києва. Як це цікаво і для самого актора, і для колективу!

Кор.: Скажіть, будь ласка, маючи певний досвід керівництва театром, Вам не спадало на думку створити власну антрепризу, адже це сьогодні модно?

М. Ф.: Зараз у театральній пресі, особливо російській, бо української дуже мало, справді ведеться палка дискусія про форми театру: чи це має бути антреприза, чи традиційний театр. Я прихильник театру стаціонарного. Я – за Театр-Дім. Тільки такий театр може виконувати свою місію. А антреприза ми вже надивились...

Кор.: Михайле Якубовичу, на Вашу думку, як Вас сприймає колектив сьогодні, по десятих роках спільної роботи?

М. Ф.: Думаю, комунікабельність мені багато в чому допомагає, здається, з кожним знаходжу спільну мову... Не можу сказати, що не мав ворогів, заздрників. Особливо в перші роки керівництва – чутки, агресивні публікації – усе було. Довелося навіть згадати театрознавчу освіту, друкувати у пресі власні статті... Сьогодні, здається, мене колектив прийняв, я зжився з ним. Хоча сказати, що мене страшенно всі люблять, звичайно, не можу. Акторський колектив – особливе середовище, де завжди є люди, які вважають себе незаслужено обділеними. Знову ж таки, п’ять прем’єр на рік не дозволяють задіяти в нових роботах увесь без винятку склад трупи...

Кор.: За стільки років праці Ви з’ясували для себе, хто Ви на цій посаді – демократ, диктатор?

М. Ф.: ... Ніколи не думав у молодості про подібну посаду. Усі досі вважають, що я людина м’яка, інтелігентна. Я справді такий, коли все добре... Але коли стосується справи, то тут я впертий, вимогливий і якоюсь мірою диктатор. Я вимагаю одного – щоб поруч зі мною були люди, які сповідують спільні погляди на театр.

Кор.: А саме?

М. Ф.: Театр вимагає повної віддачі, занурення в нього. Для мене ставлення до роботи святе. Тому якщо я приходжу у свій кабінет о дев’ятій ранку і йду додому після вечірньої вистави, такої ж самовіддачі вимагаю й від колег.

Кор.: А яким чином Вам вдається утримувати колектив при таких високих вимогах та низькій заробітній платні?

М. Ф.: Сам інколи ставлю собі це питання. Можливо, це якийсь феномен тернопільського театру чи місця, на якому він стоїть. Справді – у нас актори не виїхали на заробітки в Іспанію чи Італію, вони не мають побічних джерел прибутку, які у великих містах дають радіо, телебачення, реклама. Нехай це звучить банально в наш практичний час, але вони, мабуть, просто не дозволяють собі зрадити театр. І завдяки цьому, фактично, тримається трупа...

Кор.: Що Ви категорично не можете пробачити акторові?

М. Ф.: Вважаю так. Коли служиш своєму театрові – говорити десь-інде про те, що він поганий – для мене непрощенна річ. Можна прийти і сказати: “Михайле Якубовичу, я не поділяю Вашої позиції”. Але не робити це за межами колективу. Ми повинні чистими виходити на сцену, наближатись до ідеалу. Наше завдання – схвилювати глядача, бути перед ним чесним, високим. Особливо в ситуації невеликого міста, яким є Тернопіль. У Львові, Києві з цим, можливо, якимось не так. А в нас, де актор “на людях”, де його знають, він повинен думати і про своє місце на сцені, і про свою поведінку в позатеатральному житті.

Кор.: А що дає Вам право бути таким максималістом у ставленні до колег?

М. Ф.: Мабуть, одне – я їх люблю.

Розмовляла Майя Ілюк